

SERİ
SERIE B

CİLT
TOME XXIV

SAYI
FASCICULE II

1974

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

TÜRKİYE'DE ORMAN İŞLETMECİLİĞİNİN SEYRİ İÇİNDE YERLİ VE YABANCI GİRİŞİMLER VE BUGÜNKÜ DURUMU*

Y a z a n

Doç. Dr. Turhan İSTANBULLU

Konumuz olan «Türkiye'de Orman İşletmeciliğinin Tarihi Seyri İçin-
de Yerli ve Yabancı Girişimler ve Bugünkü Durum» un çerçevesi dışına
biraz çıkarak, soruna daha kolay anlaşılır bir nitelik kazandıracığı gö-
rüşü ile, kısaca doğal kaynaklar açısından ormanların yerini saptamak
ve bu kaynağın kişi ve toplum ilişkileri karşısındaki durumunu belirt-
mek gerekmektedir.

Çağdaş anlayış bakımından insan çevresini oluşturan kaynaklar yer-
yüzünün doğal kaynaklarından ve bu kaynakların insanlar tarafından
değişikliğe uğratılmış şekillerinden oluşmaktadır. Bir başka ifade ile,
değişikliğe uğratılan kaynaklar, işlenir, düzenlenir veya bozulurlar. Bazı
kaynaklar da vardır ki, dokunulmazlar. Denilebilir ki, doğal kaynaklar
belli bir beşeri kültür için faydalı olan ve değer taşıyan maddeler, alan-
lar ve canlı varlıklardır. Bugün Kuzey Kutbundaki buz tabakalarından
Ekvatordaki dağ tepelerine, denizlerin en derin noktalarından stratosfe-
rin en üst hududuna kadar, dünyadaki herşey insan için bir önem, değer
ve fayda taşır. Bu kaynakları yenilenebilen ve tükenen doğal kaynaklar
olarak iki guruba ayırmak da mümkündür. Bununla beraber, yaşadığı-
mız ortam hakkındaki bilgilerimiz arttıkça, bu iki gurubun birbirine ka-
rıştığı ve katıştığını görmekteyiz. Genel bir ifade ile, yenilenebilen kay-
naklar canlı, biyotik, tükenen kaynaklar ise mineraller ve fosiller gibi can-
sız şeylerdir.

Yenilenebilir kaynaklar arasında yer alan ormanlarla insanoğlunun
ilişkinin beşer tarihi ile başladığı birçokları tarafından ifade edilmiş-
tir ki, bu ifadenin doğruluğuna inanmak kolaydır.

* 19 - 20 Eylül 1974 tarihlerinde İstanbulda, Mühendis ve Mimar Odaları İstan-
bul Koordinasyon Kurulu tarafından düzenlenen Ulusal Kaynaklar Kongresin-
de Tebliğ olarak sunulmuştur.

Diğer kaynaklar gibi orman kaynaklarını da kullanma ve işlemeyi zaman içinde tanıyan ve öğrenen insanoğlu, çağımızda, çağdaş gereklerin etkisi altında ormanla ilişkisine yeni bazı yönleri verme çabasıdır.

Yurdumuzda bir doğal kaynak olarak ormanların tarihi devirler içinde netürlü işlem gördüğüne şöyle bir göz atacak olursak, bütün dünyada örnekleri görüldüğü gibi, ormanlar kendi kendilerine doğup büyüyen varlıklar kabul edildiklerinden, önce herkesin serbestçe ve alabildiğine faydalanabileceği bir orta malı şeklinde kabul edilmiş, daha sonraları kişi yanında toplum için de bir gelir kaynağı ve dayanağı şeklinde kullanılmıştır. Bu aşamayı, ormancılıkta tahrip ve istismar çağı olarak adlandırmak yanlış olmaz. Türkiye ormancılığını derinden etkileyen husus, bu tahrip ve istismar çağının çok uzun süre devam etmiş bulunmasıdır.

Avrupa ülkelerinde, ormanların çeşitli faktörlerin etkisi altında yok olmalarını önlemeyi amaçlayan ve faydalanmayı düzenleyen atılımların XII ve XIII. yüzyıllarda başlamış olmasına karşılık Türkiye'de, hatta Cumhuriyet döneminin başlarında bile bu çizgiye varabilmek olanağı özlenen ölçüde bulunamamıştır. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır ki, burada üzerinde durmayı gereksiz görmekteyim.

Bilindiği üzere, milli ekonomiler organik bir yapı niteliği taşır ve bu nitelik sebebiyle ülkedeki ekonomilerin tümünü temsil eder.

Ülkenin milli ekonomik yapısı, tarım, madencilik, ulaşım, ticaret gibi bir kısım sektörlerden ve bu arada ormancılık sektöründen oluşmaktadır. Bir ülke ekonomisinin bütünleşebilmesi, bu sektörlerin özelliklerinin belirtilmiş, birbirleri ile bağlarının saptanmış ve kaynaşmış olması koşullarına bağlı kalmaktadır. Bir milli ekonomi içinde birbirinden bağımsız sektörlerin varlığı o ekonomi için düşünülemez ve yarar sağlamaz.

Bu yönden milli ekonominin bir unsuru olan ormancılığımızın da bu görüş açısından değerlendirilmesinde zorunluluk vardır.

İşte Türkiye ormanlarının yukarıda belirtildiği üzere, çok uzun bir süre tahrip ve istismar döneminin konusu olması, ülkenin genel ekonomik yapısını oluşturan illetlerin olumsuz etkisi ile ilişkilidir.

Tanzimatın ilân tarihi olan 1839'a kadar Osmanlı İmparatorluğunun gerek ormanları, gerekse ormanların bakım ve yeniden yetiştirilmeleri hakkında almış olduğu esaslı bir tedbire rastlanmaz. Bu alanda söz ko-

nusu olabilecek yasal tedbirler, dar amaçlı ve sayıca az fermanlar ve kanunname hükümleridir. Tanzimatı izleyen tarihlerde ülkede göze çarpan ve Batılılaşma olarak adlandırılan çabalar arasında, ormancılık konusundaki kıpırdanışları da saymak gerekir.

Tanzimatın ilânından 1920'lerde kurulan Milli Hükümete kadar geçen süre içinde devlet gelirlerini arttırma amacile orman iltizamı sistemine gidilmiş, özellikle yerli özel ve tüzel kişilerin birçok girişimlerine bu devirde rastlanmıştır. Yine bu devir içinde Fransız uzmanların getirilmesi, bir orman envanterinin yapılması ve ormancılık öğretiminin başlatılması gibi olumlu çabalara da raslanmaktadır. Yine bu arada bir işletmecilik anlayışının yavaş yavaş benimsendiğine de tanık olunmaktadır.

Milli hükümet, ormancılık konusunun yurt ekonomisi açısından taşıdığı önemi savaş yıllarında bile anlamış gözükmektedir. Ancak bir istisna ve iltizam konusu durumunda bulunan ormancılığı, istenilen kıvama getirmek ve orman işletmeciliğini düzenlemek amacına erişememiştir. Bununla beraber bazı girişimlerin varlığı ve devlet orman işletmeciliğinin ilk denemelerinin yapıldığı da bir gerçektir.

Uzun süren ve birbirine eklenen savaşlarla tahrip görmüş bulunan bir ülkenin bitmek ve tükenmek bilmeyen ihtiyaçları ile karşı karşıya bulunan devlet, ormanca zengin birçok bölgeyi, orman ürünlerine olan ihtiyacı karşılamak, diğer taraftan devletin para sıkıntısını giderecek bir gelir kaynağı sağlamak için yerli ve yabancı özel ve tüzel kişilere 3 - 50 yıllık anlaşmalarla vermiştir. Mukaveleli ormanlar adı ile Türk ormancılık literatüründe anılan bu işletmeler yakın ormancılık tarihimiz bakımından önem taşırlar. 3116 sayılı orman kanununun yürürlüğe girdiği 1/6/1937 tarihinde bu mukavelelerden 29'unun süresi henüz sona ermemiştir ve bunlardan iki tanesi İmparatorluk zamanından Cumhuriyet zamanına intikal etmiş bulunuyordu.

Bu mukaveleli ormanlar arasında en önemlileri olan Mersin - Kadıncık ormanı 1929 da, Bursa Uludağ ormanı 1926 da 20'şer yıllık sürelerle, Ayancık - Zindan Çangal ormanları 1926 da 50 yıllık, Rize - Kurayıseba ormanı 1926 da 25 yıllık süre ile özel kurumlara devredilmiştir.

Denilebilir ki, işletmecilik bakımından Türkiye ormanlarının kritik dönemi bu dönem olmuştur. Yerli ve yabancı girişimlerin etkileri derinliğine iz bırakmıştır. Özellikle yabancı ve tek girişim olan ve Ayancık - Zindan - Çangal ormanlarını kapsamına alan Zingal Şirketi işletmeciliği

devlet orman işletmeciliğine doğru atılan adımlarda önemli bir maddi ve psikolojik etken olmuştur.

Mukaveleli ormanlar keyfiyeti, 1947 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra mukaveleler tasfiye ve feshedilerek tarihe karışmıştır.

Bugün, ormanların devlet eli ile işletileceği yasalarla kesin şekilde saptanmış bulunmaktadır.

Konuşmamızın başında da belirtmiş olduğum gibi, dünya kaynakları, ister tükenen ister yenilenebilen olsun, bir taraftan teknoloji, diğer taraftan insan nüfusundaki artış ve nihayet ekonomik gelişmelerin kaçınılmaz şekilde baskılarına uğramaktadır.

Ormancılıkta ikinci aşamayı teşkil eden devamlı orman işletmeciliği de artık birçok ülkede terk edilmiş, progresif orman işletmeciliği ile kültür orman işletmeciliğine geçilmiştir. Bu suretle, doğaya karşı olmayacak biyolojik sınırlar içinde insan eli ile yetiştirilen, sanayi ihtiyacına göre dinamik bir ekonomik plânlamayı gerektiren bir işletme şekli, en ileri endüstri - teknoloji ve entansif yetiştirme ve değerlendirme yollarına başvurularak gerçekleştirilmek yoluna girilmiştir.

Bütün dünya kaynaklarının artık milletlerarası bir değer taşıdığı gereğini gözönünde tutarsak, bir ülkedeki kaynak işletmeciliğinin önemini anlamak kolaylaşır.

Özellikle, ekonomik bakımdan yüksek hayat standartlarına ulaşmış ve teknik ve parasal yardımlar açısından yatırımcı durumda bulunan ülkelerin ve hatta bazan yatırımcı kurumların, gelişmekte olan ülkelerin kaynak işletmeciliğinde çok etkili olabileceğinin örnekleri ortadadır. Bilinen odur ki, ülkeler arasında ortak özellikler, fiziki bağlar ve sosyal bağlar çeşitli roller ifa ederler. Parasal açıdan sosyal bağları, özellikle ticaret, yardım ve yatırım şeklinde sınırlamak ve özetlemek mümkündür.

Gelişmiş ekonomilerin gelişmemiş ekonomiler üzerindeki etkileri işte bu parasal nitelikteki sosyal bağlardan ileri gelmektedir.

Ancak, son yıllarda bilinen bir gerçek de bütün dünyada ve özellikle gelişmiş ülkelerde bir entellektüel işsizliğin varlığıdır. Hizmet üreten batılı milletlerarası ünitelerin bir çabasının da, bu ünitelerin bünyesi içinde bu nitelikteki insanlara kısmen de olsa iş verme olduğu bilinmektedir. Bir başka ifade ile, teknik yardımlar, ticari mal ve yatırımlarla birlikte bazı hizmet ekipleri de ihraç edilmektedir.

Bu itibarla, sorun, milli açıdan üzerinde dikkatle durulması gereken hususların başında dış yardımla birlikte gelen dış hizmet birimlerinin nitelikleri olmalıdır.

Türkiye'de, ormancılık alanında olduğu gibi, diğer meslek alanlarında da yetişkin ve yetenek sahibi ve sorumluluk yüklenecek çok sayıda eleman vardır.

Ülke ve ülkelerarası gerçekleri daima bilerek, kaynak işletmeciliğinde öncelikle yerli elemanlara itibar etmeliyiz. Hatalarımız olabilir, bundan korkmamak gerekir. Tecrübe, sadece başkasının yaptığını okuyup seyrederek değil, herhalde bizzat o işi yaparak elde edilir.

FAYDALANILAN ESERLER

- İNAL,S.** : «Ormancılık Politikası Ders Notları» Roto baskı 1970, İstanbul.
- KUTLUK, H.** : «Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Verikalar», İstanbul, 1948.
- MİRABOĞLU, M.** : «Türkiye Devlet Orman İşletmelerinin İşletme İktisadı Bakımından Tetkiki» İ. Ü. Orman Fakültesi Yayını, 763 - 56, İstanbul, 1958.